

Ναννίνα Σακκά-Νικολακοπούλου

ΤΑ ΔΑΚΡΥΑ ΤΟΥ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ

Συλλογή
χελιδόνια

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ
www.patakis.gr

ΓΙΑ ΝΑ ΣΑΣ ΔΙΗΓΗΘΩ τη ζωή μου θα ήθελα δέκα τόμους, και λίγοι θα ήτανε.

Δεν είμαι όμως σίγουρος πως θα καταλαβαίνατε αυτά που θα σας ιστορούσα.

Εσείς είστε χορτάτοι. Στραβομουτσουνιάζετε στο φαί του σπιτιού και τρώτε με λαιμαργία ό,τι σας προσφέρουν τα σουβλατζίδικα, οι πιτσαρίες και τα φαστφουντάδικα. Τι να ξέρετε από πείνα! Πώς να σας εξηγήσω ότι δε χόρτασα το ψωμί κι ας έκανα αμέτρητες δουλειές! Η δουλειά δεν είναι ντροπή!

Εγώ από γιατρός έγινα ψαράς και φούρναρης, από ξενοδόχος υπηρέτης. Έκανα γραμματικός και χρυσοχόος, κι όταν χρειάστηκε, έγινα και προφήτης. Στην ανάγκη, το 'παιξα και τρελός, δηλαδή «το 'παιξα» είναι υπερβολή. Απλά άφησα να φανεί η τρέλα μου.

Τόσα και τόσα επαγγέλματα έκανα, και πάλι πεινασμένος ήμουνα. Η ζωή μου είναι μια μεγάλη περιπέτεια.

Με πιάνει μια νοσταλγία σαν θυμάμαι τα σεργιάνια μου στον κόσμο κι έχω την ανάγκη να μοιραστώ με κάποιον όσα έζησα. Θέλω ν' ανοίξω ένα παράθυρο κι απ' αυτό να τρυπώσω σαν αχτίνα του ήλιου, να πέσω πάνω σ' όσα έζησα και να φωτίσω τις αναμνήσεις μου. Ένα πα-

ράθυρο τεράστιο στις γλυκές και πικρές θύμισες που νιώθω να με ρουφάνε.

Τώρα που ο πατέρας μου έχει φύγει για τα καλά, ο άλλος γιος του, εκείνος που έκανε με τη γυναίκα του την Τριανταφυλλιά, μου άλλαξε τον αδόξαστο.

Έχω μέσα μου, και το εξομολογούμαι σε σας, ένα μικρό παράπονο. Ο πατέρας μου πλιότερο χάιδεψε τον αδερφό μου παρά εμένα, που ήμουν κι ο πρωτότοκος. Κι ενώ μ' είχε πάντα μαζί του, όπου κι αν πήγαινε, μόλις ταβλιάστηκε στο κρεβάτι, μ' έβαλε στη δούλεψη του αδερφού μου με το ζόρι.

Καυχιότανε πάντα πως δεν μπορούσε να ζήσει ούτε μια μέρα χωρίς εμένα. Όχι πως ήθελα να με πάρει μαζί του στον άλλο κόσμο. Θεός φυλάξοι! Θα μπορούσε όμως να μ' έχει δίπλα του, εκεί στο κρεβάτι της αρρώστιας του, να του κρατάω το χέρι.

Φάνηκε πως μια χαρά ήτανε και χωρίς εμένα. Κουραφέξαλα πως μ' αγαπούσε πάνω απ' όλα. Έπρεπε να μη με στείλει στα χέρια του μικρού μου αδερφού – που καλός ήταν, δε λέω, αλλά λύσσαξε να με τρέχει δώθε κείθε, με ξεπάτωσε στη δουλειά.

Πιο πολύ όμως με πείραξε που εκείνος – ο πατέρας μου – πέθανε κι εγώ δεν ήμουν κοντά του.

Κρατούσε, λένε – ευτυχώς που δεν το είδα με τα μάτια μου –, τον τουρκόσπορο, που δε θέλω ούτε

τ' όνομά του ν' αναφέρω. Κρατούσε σφιχτά στην αγκαλιά του, καλά το καταλάβατε, τον Πασά, μέχρι που έφυγε η ψυχή του.

Αγιασμένα τα κόκαλά του, αλλά ένα παράπονο θα το 'χω πάντα μέσα μου.

Στον πατέρα μου χρωστάω την ύπαρξή μου, «το ζην», που έλεγαν οι αρχαίοι πρόγονοί μας, και στον αδερφό μου το «εν ζην» – πάλι κατά τους αρχαίους. Κι αυτό γιατί αυτά που έζησα στα χέρια του αδερφού μου είναι μια μεγάλη περιπέτεια, ένα ατέλειωτο ταξίδι στις άκρες του κόσμου. Κοντά στον πατέρα μου εκείνα τα μακρινά δύσκολα χρόνια που είδα το φως της ζωής ήταν χρόνια μεγάλης βιοπάλης. Με τον αδερφό μου γνώρισα μεγαλεία και δόξες. Θα ήμουν αδικός αν δεν έλεγα πως ο αδερφός μου με πρόβαλλε πάντα και για μένα έδωσε τον καλύτερό του εαυτό.

Σκέφτομαι πως μπορεί η ζωή μου να σας φανεί λίγο μελό, λίγο απίθανη, παράξενη, σίγουρα δε θα είναι ανιαρής. Με γεμίζει με νοσταλγία κάθε σκέψη από τα περασμένα, πικρό συναίσθημα, στενάχωρο, αλλά έχει και μια στρώση γλυκάδας. Ήτανε χρόνια που λαχταρούσαμε απλά πράγματα, κι επειδή πιστεύαμε και περιμέναμε να γίνουν θαύματα, συνέβηκαν διάφορα μαγικά κι απρόσμενα.

Όσα ζήσαμε και τ' αφήνουμε πίσω μάς γεμίζουν μ' αλληλοσυγκρουόμενα συναισθήματα.

Άντε, παραγγείλετε καμία μακαρονάδα –ας είναι κι απ' την πιτσαρία– για να βρω τη δύναμη να σας διηγηθώ τη ζωή μου.

«Νηστικό αρκούδι ούτε χορεύει ούτε μιλάει».

Ξεχάστηκα να σας συστηθώ: «Καραγκιόζης» είναι τ' όνομά μου, κι όπως έλεγε κι ο πατέρας μου, «Καραγκιόζης ο Έλληνας».

ΧΩΘΗΚΕ Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΜΟΥ στην τρύπα που είχε στο πίσω μέρος της αυλής για εργαστήρι του.

Πήρε εκείνο το χαμένο ύφος που τον ταξίδευε μακριά απ' τη μιζέρια και τη φτώχεια του κι ακούμπησε πάνω σ' ένα κουτσό ξύλινο τραπέζι που είχε ένα κομμάτι δέρμα.

Ήτανε δέρμα από μικρό μοσχάρι που το είχαν τεζάρει* σε τελάρο. Στεγνωμένο, άσπρο και τεντωμένο, ήταν ό,τι πρέπει.

Ο Σωτήρης Σπαθάρης στο εργαστήριό του

* τεζάρω: τεντώνω.

Έσκυψε, έκοψε με το κοπίδι του το σχέδιο που είχε φτιάξει κι άρχισε με τζάμι να ξύνει το δέρμα μέχρι να γίνει διάφανο. Προσεχτικά, με σινική μελάνη σε διάφορα χρώματα, ζωγράφισε τις λεπτομέρειες πάνω στο δέρμα, εκείνες που έκαναν κάθε κομμάτι ξεχωριστό.

Έτσι, μου έκανε το μάτι μου ζωηρό, ξύπνιο, λαμπερό και παιχνιδιάρικο. Έβαλε μπαλώματα στο γιλέκο και στο παντελόνι μου, γιατί εκείνα τα χρόνια σιγά να μην είχε κανείς καινούριο.

Στάθηκε και με καμάρωσε. Μοντάρισε τα εννιά κομμάτια που είχε κόψει και δάκρυσε μόλις πήρα μορφή. Και να με η αυτού μεγαλειότης ο Καραγκιόζης, γιος του Σωτήρη Σπαθάρη, γεννημένος σε μια γειτονιά, μια φτωχογειτονιά της Αθήνας, κοντά στο Μεταξουργείο.

Μη με κοιτάτε, δεν πρόκειται να σας πω χρονολογία, γιατί τότε θα πρέπει να σας πω από πότε εμφανίστηκε η γενιά μου και θα σας στρίψει το τσερβέλο*.

Σας αρκεί να μάθετε πως εγώ γεννήθηκα απ' τα χέρια του πατέρα μου όταν τελείωσαν οι Βαλκανικοί πόλεμοι; Τι, δεν κατέχετε χρονολογίες; Κρίμα που σας στέλνουνε και σχολείο. Έπρεπε να 'χατε εμένα δάσκαλο, και τότε... κούνια που σας κούναγε.

Απ' την ημέρα που μ' έφιαξε και μ' αγκάλιασε σφιχτά, ούτε στιγμή δεν υπήρξε που να μη μ' έχει μαζί του. Μέχρι που έπαψε να παίζει και μ' έδωσε στον αδερφό μου. Είχαν περάσει τριάντα έξι χρόνια απ' τη γέννησή μου. Το ξέρω πως μ' αγάπαγε, αλλά έπαθε ψύχωση με τον Πασά.

* τσερβέλο: μυαλό.

Για να πω την αλήθεια, και μέ-
να μ' άρесе ο Πασάς. Όλη
την τέχνη πάνω του την εί-
χε βάλει ο πατέρας μου.
Τι πλουμίδια, τι στολίδια,
τι φορεσιά κιμπάρικη*
του είχε φτιάξει!

Όμως τέτοιο πάθος!
Να ξεψυχήσει εκείνο το
Μεγάλο Σάββατο (αυτή
τη χρονολογία τη λέω,
γιατί σημάδεψε τη ζωή
μου) με τον Πασά στα χέρια! Ήτανε η ώρα που χτυπού-
σαν οι καμπάνες για να σημάνουν την Ανάσταση το 1973
κι εγώ δεν ήμουν δίπλα του.

Ας τον φυλάει ο Θεός σε μια γωνία του Παραδείσου.
Ας του δώσει έναν μπερντέ** και μια κουδούνα. Να γίνε-
ται πανηγύρι σαν τη χτυπάει, να μαζεύει γύρω του και
να διασκεδάζει αγγέλους κι αγγελάκια, μπορεί να έρχο-
νται κι οι άγιοι να τον ακούσουν να παίζει.

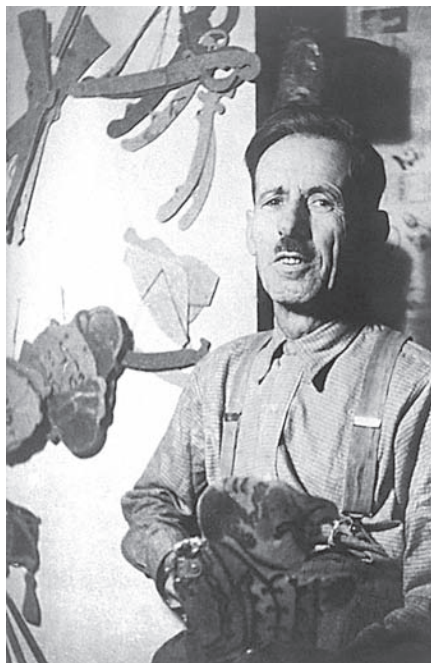
Άγιος ήτανε κι ο πατέρας μου. Όλη του τη ζωή μαρ-
τύρησε, βασανίστηκε, αλλά μοίρασε απλόχερα το γέλιο
στους ανθρώπους.

Θα τον έχει σίγουρα στα δεξιά του ο Θεός και θα του
φωτίζει τον μπερντέ μ' άσβηστο Άγιο Φως, φως του Πα-

* κιμπάρικη: πλούσια.

** μπερντές: λευκή πάνινη οθόνη που προβάλλονται οι φιγούρες
του Θεάτρου Σκιών.

Ο Σωτήρης Σπαθάρης

ραδείσου. Θα 'ρχονται κι οι ήρωές του, ο Κολοκοτρώνης, ο Τουρκοφάγος ο Νικηταράς, ο Ανδρούτσος και τόσοι άλλοι, να τον καμαρώνουν.

Τον μικρό μου αδερφό, τον Ευγένιο, τον έπαιρνε πολλές φορές μαζί του ο πατέρας μας να τον βοηθάει στις παραστάσεις του.

Ένωθα πολλή περηφάνια, γιατί δεν τον άφηγε να με κρατάει, προνόμιο που δεν το παραχωρούσε σε κανέναν παρά μόνο στον εαυτό του. Ο πιτσιρικάς αδερφός μου με θαύμαζε, σαν μεγαλύτερο, κι όταν ο πατέρας μας φρε-

σκάριζε τα χρώματά μου, ήταν σκυμμένος από πάνω και παρακολουθούσε. Κορδωνόμουν εγώ, κι όταν κοίταζε ο Ευγένιος, έκανα πιο πολλά τσαλίμια* και κόλπα στη σκηνή, για να με θαυμάζει περισσότερο.

Πολλές φορές, όμως, ζήλευα κι εγώ τις συζητήσεις που κάνανε μεταξύ τους. Του διηγιόταν ο πατέρας μου τα παιδικά του χρόνια και πώς έγινε καραγκιοζοπαίχτης. Τι κρίμα που δεν μπορούσα να πω κι εγώ τα δικά μου! Ότι ξεχνούσε ο πατέρας μου θα ήθελα να το πω εγώ, γιατί μπορεί να μην έχω μιλιά έξω απ' τον μπερντέ, μα σαν ανοίξω το στόμα μου όταν αρχίζει η παράσταση, κανείς δε με φτάνει.

Για να πω την αλήθεια, είναι κι η τέχνη του πατέρα μου που μ' έκανε αχτύπητο.

Μόνο που η τέχνη του κι η αγάπη του δε μας χόρτασε. Ταλαίπωροι τριγυρνάγαμε από καφενέ σε καφενέ, από πλατεία σε πλατεία. Οργώσαμε όλη την Ελλάδα με τα χωριά της, μα χαϊρι** δεν κάναμε. Ούτε για μια στιγμή δεν ξαποστάσαμε, δεν απλώσαμε την αρίδα*** μας. Αυτό που χορτάσαμε ήταν η αγάπη και το γέλιο μικρών και μεγάλων.

Κι εμείς, πίσω απ' τον μπερντέ, δε βλέπαμε τα πρόσωπά τους, αλλά νιώθαμε τις καρδιές τους. Γινόμαστε ένα, μοιραζόμαστε τις έγνοιες και τις αγωνίες τους. Νιώθαμε την ανάγκη τους να ελπίσουν σε καλύτερες μέρες

* τσαλίμι: επιδέξια κίνηση στον χορό, κόλπο, νάζι.

** χαϊρι: προκοπή.

*** αρίδα: πόδι.

και τότε ξεπερνούσαμε τον εαυτό μας σε χωρατά. Χαιρόμαστε με τα ξεκαρδίσματα των παιδιών και τα χειροκροτήματα μικρών και μεγάλων. Πάντα όμως, παρ' όλη τη φτώχεια, η φωνή του πατέρα μου κι ό,τι έλεγε γέμιζε τους θεατές μ' αισιοδοξία.

Έχω νοσταλγία για τα φτωχικά εκείνα χρόνια που είχαν ανθρωπιά. Η γειτονιά ήταν ένας σφιχτός κρίκος. Τα σπίτια ξεκλείδωτα, οι αυλόπορτες ολάνοιχτες. Τα γειτονόπουλα μπαινόβγαιναν απ' το ένα σπίτι στ' άλλο κι όπου ξαπόσταιναν οι μάνες τα τάζιζαν σαν δικά τους μ' ό,τι βρισκούμενο. Τα παιδιά άφοβα περιφέρονταν από γειτονιά σε γειτονιά κι έπαιζαν μ' ό,τι έβρισκαν, ξύλα, τενεκεδάκια, πέτρες.

Είχε ο πατέρας μου μια σφεντόνα, μια διχάλα ήταν

από κλαδί δέντρου κι ένα φαρδύ λάστιχο, για να κυνηγάει τα πουλιά. Την είχε πάντα δίπλα στα σύνεργα, εκείνα που 'φτιαχνε τις φιγούρες. Πολλές φορές έριχνε στις γάτες που μαζεύονταν στην πόρτα της αποθήκης και μου διηγιόταν ιστορίες για άγριους πετροπόλεμους των πιστορικάδων στις αλάνες και στις γειτονιές.

Αυτό δε μου άρεσε. Άλλο να ρίχνεις καρπαζιές κι άλλο πέτρες. Δεν ήθελα να κυνηγάει τις γάτες. Τι τον πείραζαν τα ζωντανά! Πάνω στη μάντρα κάθονταν και λιάζονταν τις καλές μέρες και τρύπωναν για ζέστα στην αποθήκη τις κρύες. Μήπως εμείς δεν τουρτουρίζαμε το καταχείμωνο;

Αλλά ούτε μαγκάλι ν' ανάψεις δε γινόταν, μην και καμία σπίθα βάλει φωτιά στις φιγούρες και στα εργαλεία της δουλειάς.

Τώρα πρέπει να σας πω για τους τύπους που μ' είχε υποχρεώσει ο πατέρας μου να ζω μαζί τους πίσω από τον μπερντέ. Κι εκεί ήταν καλά, γιατί είχε ο καθένας τη θέση του. Το κακό ήταν όταν έπρεπε να πάμε σ' άλλα μέρη, που μας πατίκωνε μέσα σ' ένα μπαούλο και γινότανε το «έλα να δεις». Κι ήτανε εκεί κάθε καρυδιάς καρύδι.

Άφησε που η Αγλαΐα, η γυναίκα μου, με τους τρεις βελξεβούληδες*, τα παιδιά

* βελξεβούλης: αρχιδιάολος, μτφ. απείθαρχο παιδί, πειραχτήρι.

μου, δε μ' άφηναν σε ησυχία. Έχε χάρη που τα παιδιά πή-
ρανε από μένα, «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση», που λέ-
νε, και χαίρομαι γι' αυτό. Πήραν την ομορφάδα μου, την
εξυπνάδα μου αλλά και τη διάθεση ν' ανακατεύονται μέ-
σα σ' όλα.

Ο Κολλητήρης, ο Κοπρίτης κι
ο Μπιρικόκος. Σκέψου να είχα
κάνα κορίτσι και να 'μοιαζε
στην Αγλαΐα στη μουρμούρα
και στην γκρινια της! Θεός
φυλάξι!!

Ήταν ο Μορφονιός ο Ζα-
χαρίας, ο νάνος με την πε-
λώρια μυτόγκα του που
έπιανε χώρο, ο Διονύσιος,
ο ξεπεσμένος αριστο-
κράτης απ' τη Ζά-
κυνθο, που μας τρέ-
λαινε ο φαντασιόπλη-

κτος. Έκανε τον λόρδο, αλλά μόνο λόρδα* είχε κι όλο
του το αριστοκρατιλίκι ήτανε η καπελαδούρα του.

Τι χαμός γινότανε με τον θείο μου τον μπαρμπα-Γιώρ-
γο με τη μαγκούρα και τη φουστανέλα και τις αγριοφω-
νάρες του αλλά και με το ρουμελιώτικο φιλότιμό του δε
λέγεται.

Δε συζητώ για τον ψευτόμαγκα, τον κουτσαβάκη τον
Σταύρακα, το Σταυράκι, τον Τζίμη απ' τον Πειραιά, που

* λόρδα: πείνα.

ήταν ψεύτης και καυχη-
σιάρης. Όλο φασαρί-
ες δημιουργούσε και
στο τέλος έτρωγε της
χρονιας του.

Όσο για τους Τουρ-
καλάδες, που μας τους φόρ-
τωνε κι αυτούς, εκτός απ' τον
Πασά, ήταν ο Μπέης, που όλο
έστελνε τον καημένο τον Χα-
τζηαβάτη να κάνει θελήματα.

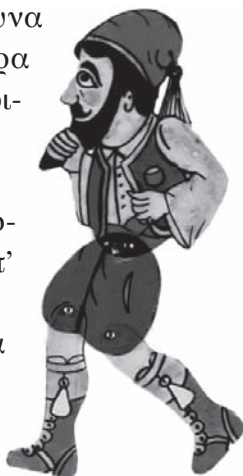
Ήταν ο Βεληγκέκας, ο Τουρ-
καλβανός, που μας κυνηγού-
σε όλους να μας δείρει ο αγριάνθρωπος.

Ήταν η μυγιάγγιχτη η Βεζιροπούλα, που
παραπονιότανε για το στριμωξίδι μέ-
σα στο μπαούλο.

Παραπονιόμουνα
κι εγώ στον πατέρα
μου, αλλά δεν έβρι-
σκα το δίκιο μου.
«Όλοι χρειάζονται»
έλεγε «για να παίζο-
νται τα έργα πίσω απ'
τον μπερντέ».

Εξάλλου, είχα
κι εγώ τα κου-
σούρια μου, δεν
ήμουν τέλειος ώστε να κατηγορώ

τους άλλους! Μπορεί να ήμουνα καλόκαρδος, να 'λεγα αστεία, αλλά ήμουν κλασικός τεμπέλης κι ανακατώστρας και καρπάζωνα συνέχεια όποιον έβρισκα.

Μόνο τον Μεγαλέξανδρο θαύμαζα, κι ας ήτανε και το «καταραμένο φίδι» μέσα στο μπαούλο για τις ανάγκες του έργου. Αχ αυτός ο Μεγαλέξανδρος με την ομορφάδα και τη λεβεντιά του, τι ευγενής, τι ιππότης! Αυτός ήτανε ο αγαπημένος μου! Τον θαύμαζα, αλλά κι εκείνος μ' εκτιμούσε και πάντα μ' έπαιρνε μαζί του να πάμε να σκοτώσουμε το φίδι, τον φοβερό δράκο.

Εκεί να δείτε δόξεις! Αχ, τι θυμήθηκα ο καφερός!

Παίζαμε με τον αδερφό μου, όταν «είχε φύγει» ο πατέρας μου, την παράσταση «Ο Μέγας Αλέ-

ξανδρος και το καταραμένο φίδι» κι είμαστε στην πιο σημαντική στιγμή του έργου...

Το φίδι έχει αρπάξει και κρατά σφιχτά μέσα στο στόμα του το κεφάλι του Μεγαλέξανδρου και προσπαθεί να τον πάρει στη σπηλιά του. Εκεί είναι που βγαίνω εγώ μ' ένα ποτιστήρι στο χέρι και βαράω το φίδι για να σώσω τον Μακεδόνα και φωνάζω: «Άσε κάτω τον άνθρωπο, βρε, θα του σκίσεις τα ρούχα».

Βάρα βάρα το φίδι, μου φεύγει η σούστα απ' τον ώμο και πέφτει όλο μου το χέρι κάτω. Ρεζιλίκι και τρόμος!

Ο Μέγας Αλέξανδρος

Αχ, βρε, τον αθεόφοβο τον αδερφό μου, εκεί τον θάυμασα. Ελευθερώνει τον Αλέξανδρο και χώνει το δικό μου κεφάλι στο στόμα του φιδιού. Σπαρταράει το κορμί μου και βγάζει τον Αλέξανδρο απ' τη σκηνή. Πότε πρόλαβε και μου ξαναβίδωσε το χέρι έτσι που ήμουνα ξαπλωμένος κανείς δεν το κατάλαβε.

Ξαναβγάζει τον Μεγαλέξανδρο στην παράσταση, σκοτώνει το φίδι και παίρνω κι εγώ δόξα απ' τα χειροκροτήματα των θεατών.

Ο αδερφός μου είχε πάντα στο τέλος της παράστασης μια παιχνιδιάρικη λάμψη στα μάτια, που έδειχνε τη χαρά του γιατί είχε «θεατρίσει», όπως έλεγε, το κοινό του.

